

پژوهشنامه ادب حماسی، سال هجدهم، شماره اول، پیاپی ۳۳، بهار و تابستان ۱۴۰۱، صص ۱۵۱-۱۷۵

ردیابی فرهنگ دخالت والدین و نقش آن‌ها در ازدواج فرزندان در شاهنامه فردوسی

پشنگ دلاوری*

دانشجوی دکتری گروه زبان و ادبیات فارسی، واحد آستارا، دانشگاه آزاد اسلامی، آستارا، ایران

مهدی کارگر**

استادیار گروه فرهنگ و زبان‌های باستانی، واحد آستارا، دانشگاه آزاد اسلامی، آستارا، ایران

خسرو جلیلی کهنه شهری (نویسنده مسؤل)***

استادیار گروه زبان و ادبیات فارسی، واحد آستارا، دانشگاه آزاد اسلامی، آستارا، ایران

بهرام خوشنودی****

استادیار گروه زبان و ادبیات فارسی، واحد آستارا، دانشگاه آزاد اسلامی، آستارا، ایران

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۶/۱۳

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۲/۲۰

چکیده

بحث در باره فرهنگ دخالت والدین و نقش مثبت یا منفی آن‌ها در ازدواج فرزندان، با توجه به آخرین آمار سازمان ثبت احوال کشور، در سال ۱۳۹۸، مبنی بر منجر شدن بیش از ۳۰٪ ازدواج‌ها به طلاق، یکی از مباحث مهم جامعه‌شناسی خانواده به شمار می‌رود؛ بنابراین هرگونه پژوهشی در این زمینه که بتواند به نوعی در ریشه‌یابی علل و عوامل ناموفق بودن درصد بالایی از ازدواج‌ها به مسؤولین و یا پژوهش‌گران حوزه خانواده، در پیش‌گیری یا کاهش وقوع پدیده طلاق یاری کند، می‌تواند قابل اعتنا باشد؛ لذا پژوهش حاضر با توجه به اهمیت موضوع، یکی از قدیمی‌ترین منابع ادبی ایران، یعنی شاهنامه فردوسی را، که مدل‌های مختلفی از ازدواج فرزندان را در بطن خود جای

* Pashing.delavari@gmail.com

** Ma.kargar@iau-astara.ac.ir

*** jalili_khosro@yahoo.com

**** b.khooshnodi@iau-astara.ac.ir

داده به عنوان جامعه آماری انتخاب کرد و مسأله نقش والدین در ازدواج فرزندان را با استفاده از روش تحقیق کیفی و تحلیل داده‌ها به روش توصیف فراوانی و فراوانی درصدی از نوع تاریخی، در این اثر مورد مطالعه قرار داد. نتیجه این پژوهش نشان داد در تمامی ۲۱ ازدواجی که فرزندان دارای پدر بودند، پدران در ازدواج فرزندانشان نقش داشتند در حالی که مادران فقط در سه مورد از ازدواج فرزندانشان نقش ایفا کرده‌اند. همچنین مشخص شد بیش از ۶۰٪ درصد ازدواج‌ها تحمیلی بود و در همه ازدواج‌های تحمیلی پدر عامل اجبار شناخته شد. ۹۳٪ ازدواج‌های تحمیلی اختصاص به دختران داشت و بیش از ۸۰٪ ازدواج‌های تحمیلی که نتیجه آن در شاهنامه گزارش شده، ناموفق بود.

کلید واژگان: فرزندان، خانواده، ازدواج، والدین، شاهنامه.

مقدمه

براساس آخرین آمار سازمان ثبت احوال کشور، در سال ۱۳۹۸، دقیقاً ۵۱۹۲۵۰ ازدواج به ثبت رسیده است. در مقابل، در همین تاریخ، ۱۷۱۲۴۶ مورد طلاق ثبت شده است (درگاه ملی آمار ایران-ازدواج و طلاق، ۱۳۹۹). بسیاری از مطالعات صورت گرفته در این زمینه نشان می‌دهد «بیش از یک سوم ازدواج‌ها با اجبار و وادار کردن دختر یا پسر به ازدواج توسط والدین و اطرافیان صورت گرفته است» (مشکی و هم‌کاران، ۱۳۹۰: ۳۵-۴۴).

امروزه در اثر تغییرات فرهنگی به خصوص در جوامع بزرگ شهری، اگرچه به نظر می‌رسد که از تعداد ازدواج‌های تحمیلی، کاسته شده اما در حقیقت شیوه‌های آن تغییر یافته است. مثل ازدواج کودکان زیر ۱۵ سال که در زمره ازدواج‌های اجباری تلقی می‌شود (ر.ک. مقدمی، عامری، ۱۳۹۵: ۱۷۶)، برطبق گزارش مرکز آمار ایران، در سه ماهه دوم سال جاری (۱۳۹۹) ازدواج دختران ۱۰ تا ۱۴ ساله رشد ۲۳ درصدی داشته است (خبرگزاری ایسنا ۱۳۹۹) بدین ترتیب از پدیده ازدواج اجباری، فارغ از آمار و درصد‌های آن، هنوز می‌توان به‌عنوان یکی از معضلات جامعه ایرانی یاد کرد. ازدواج‌هایی که به دلیل اصرار والدین صورت می‌گیرد اغلب موجب ناسازگاری زوجین شده و این امر سبب می‌شود که فرد به طلاق یا خودکشی یا همسرکشی و ... اقدام کند. شیخ‌پور و هم‌کاران در مقاله «پدیدارشناسی تجربه زیسته زنان با میل به طلاق در شهر کرمان» ازدواج اجباری را یکی از عوامل شش‌گانه طلاق ذکر کرده‌اند (ر.ک. شیخ‌پور و هم‌کاران، ۱۳۹۷: ۱۵۲).

موضوع ازدواج فرزندان و دخالت والدین در انتخاب همسر و ازدواج آنان را می‌توان در دالان‌های قرون و اعصار و لابه‌لای آثار مکتوب به‌جای مانده از متون مختلف تاریخی و ادبی آن‌گاه که نخستین ازدواج‌های بشر به‌وقوع پیوست، ردیابی نمود. شاهنامه فردوسی از جمله یکی از این منابع ارزشمند به‌شمار می‌رود. در این اثر بزرگ، فردوسی، به گزارش زندگی انسان، از نخستین روزهای اسطوره‌ای و بیان سرگذشت خاندان‌ها و خانواده‌های مختلف تا پایان سلطنت شاهان ساسانی در قرن ششم میلادی پرداخته و در این میان به موارد زیادی از ازدواج‌های شخصیت‌های مختلف اسطوره‌ای و تاریخی اشاره نموده است. این بستر عریض و طویل از نمای جامعه گذشته ایران فرصت مناسبی برای پژوهش در زمینه‌های مختلف حیات بشر در روی زمین و به‌خصوص مسائل اجتماعی و خانوادگی را در دست قرار می‌دهد که از آن جمله می‌توان به دخالت والدین در مسئله ازدواج فرزندان و انتخاب همسر اشاره نمود، و به این پرسش اساسی که چه میزان از ازدواج‌ها، فارغ از اسطوره‌ای، افسانه‌ای یا

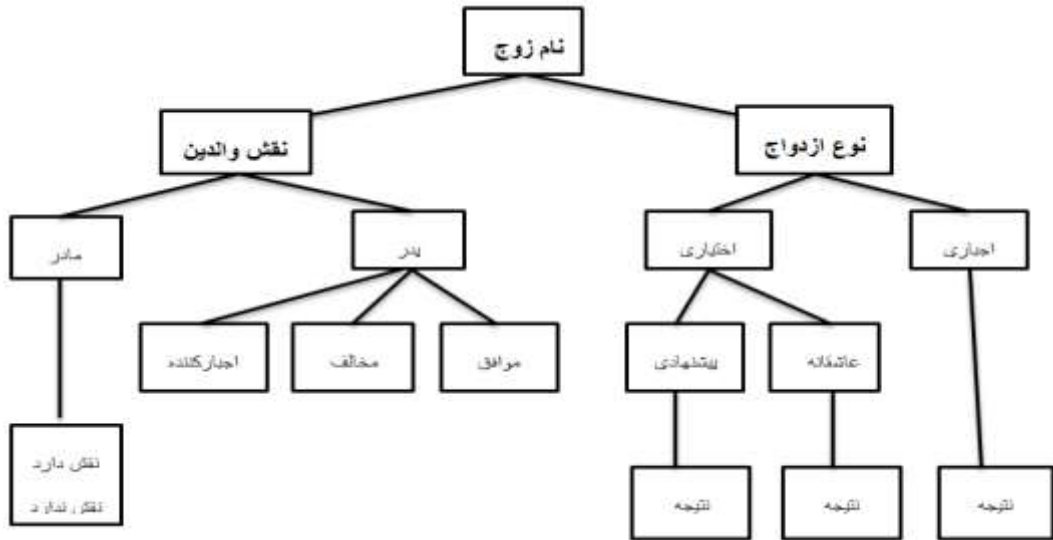
تاریخی بودن آن‌ها در شاهنامه، با دخالت والدین صورت گرفته و درصد موفقیت یا شکست آن‌ها به چه میزان بوده است، پاسخ داد.

پاسخ به این سؤال و سؤالاتی از این دست می‌تواند در ریشه‌یابی و کاهش درصد قابل ملاحظه‌ای از این آسیب‌ها به مسؤولین و یا پژوهش‌گران در حوزه خانواده و سایر حوزه‌های مرتبط یاری کند. بنابراین پژوهش حاضر را می‌توان جزء مطالعات میان رشته‌ای تلقی نمود که از یک سو روی در پژوهش‌های ادبی و از سوی دیگر روی در مسائل جامعه‌شناختی و خانواده دارد.

پیشینه تحقیق: در مورد ازدواج و خانواده در شاهنامه، پژوهش‌های زیادی انجام گرفته است که از جمله آن‌ها می‌توان به کتاب بررسی نهاد خانواده در شاهنامه فردوسی از زهرا حکیمی (۱۳۹۱) اشاره نمود. نویسنده در این اثر بیش‌تر به مطابقه‌هایی از آموزه‌های اخلاقی اسلام در شاهنامه و ضرب المثل‌های تربیتی _ خانوادگی در شاهنامه پرداخته است. کتاب خانواده در شاهنامه فردوسی (با روی‌کرد روان‌شناسی) تألیف نیره‌السادات و فاطمه‌السادات سعادت‌مند (۱۳۹۱) نیز اثر دیگری در زمینه خانواده پژوهی در شاهنامه است. موضوع این کتاب تبیین روابط خانواده در شاهنامه براساس شش متغیر: تعهد، احترام، ارتباط، صرف وقت برای با هم بودن، توانایی حل مشکل و نیکویی روح است. احمد خاتمی (۱۳۸۷) در مقاله خود با عنوان «آداب پیوند زناشویی و امور خانواده در شاهنامه فردوسی» به پاره‌ای از رسوم و آیین‌های مربوط به ازدواج، تولد کودک، تربیت فرزند و روابط خانوادگی اشاره نموده است. مقاله دیگر با عنوان «شکل‌شناسی ازدواج در شاهنامه فردوسی» از نسرین ابوالمعالی الحسینی (۱۳۸۷)، ازدواج‌های شاهنامه را براساس نوع پیوندی که مرد و زن با یک‌دیگر دارند به دسته‌های مختلفی تقسیم کرده است. سیده سعیده سنجری (۱۳۹۴) نیز در مقاله‌ای تحت عنوان «تحلیل ازدواج در شاهنامه فردوسی» هدف خود از این پژوهش را بررسی نقش و جای‌گاه زنان به‌عنوان عامل موثر در ازدواج و تشکیل خانواده در شاهنامه فردوسی بیان کرده است. هم‌چنان‌که ملاحظه می‌شود هیچ‌یک از پژوهش‌های صورت در مورد مسأله ازدواج در شاهنامه، به موضوع دخالت والدین در این امر اشاره‌ای نداشته‌اند و به جرأت می‌توان گفت که نه تنها پژوهش‌های فوق، بل که هیچ پژوهشی تا کنون در متون ادبی به این موضوع نپرداخته است لذا پژوهش حاضر از این جهت بی‌سابقه می‌باشد.

روش تحقیق: در پژوهش حاضر یکی از قدیمی‌ترین منابع ادبی ایران یعنی شاهنامه فردوسی، با توجه به این‌که مدل‌های مختلفی از ازدواج فرزندان را در بطن خود جای داده، به عنوان جامعه آماری، انتخاب شد و مسأله نقش والدین در ازدواج فرزندان، در آن مورد بررسی

قرار گرفت. در این بررسی برای جمع آوری و دسته‌بندی داده‌ها، از آمار توصیفی استفاده شده است که مبتنی است بر تنظیم و طبقه‌بندی داده‌ها. نتایج حاصل در این روش نشان‌گر مشخصات یکایک اعضای جامعه آماری (جامعه مورد تحقیق) است. در این روش، توجه به برآورد فراوانی و توزیع فراوانی داده‌ها، یعنی تنظیم داده‌ها به صورت طبقات همراه با تعیین فراوانی هر طبقه بوده است. برای خلاصه‌سازی داده‌ها نیز از دو روش جدول و نمودار استفاده شده است (ر.ک. دلآور، ۱۳۹۹). در این راستا، ابتدا تمام زوج‌هایی را که در *شاهنامه*، والدینشان در ازدواج آن‌ها به نوعی دخالت داشتند شناسایی شد و سپس با فیش‌برداری از روند شکل‌گیری این ازدواج‌ها و نحوه دخالت والدین، به روایت *شاهنامه*، و تفکیک آن‌ها، موفق به ایجاد برساخت‌هایی مشترک در این ازدواج‌ها شد که به عنوان معیار سنجش به شرح زیر برای مطالعه تمام نمونه‌ها مورد استفاده قرار گرفت:



مبانی نظری تحقیق: ازدواج زن و مرد، منشأ تشکیل خانواده به عنوان کوچک‌ترین واحد اجتماعی است. سلامت این واحد کوچک اجتماعی در اصل تضمین‌کننده سلامت کل جامعه است بنابراین دقت در صحت و سلامت منشأ تولید این واحد اجتماعی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. یکی از مسائل نقش‌آفرین در ازدواج، همسرگزینی است که عموماً ریشه در فرهنگ جوامع مختلف دارد. در ایران «ابتدایی‌ترین خانواده، یک‌سره روح پدرسالاری داشت و اقتدار پدر، در آن میان، بی‌حد و حصر بود. او بر زنان و فرزندان و همه خدمت‌خانواده خود مسلط بود» (مظاهری، ۱۳۶۷: ۱۲). اما «این وضعیت به مرور زمان با تغییر در

سیستم معاش و اقتصاد خانواده، از اواسط سلطنت ساسانیان تحول کلی اجتماع ایرانی در جهت آزادی فرد، قدرت پدر خانواده را کاهش داد و به عکس مایه افزایش قدرت مادر خانواده شد» (همان: ۱۵)، اما هرگز از میان نرفت؛ و به این ترتیب نه تنها سیطره پدر، بل که، دخالت مادر نیز در مسائل مختلف زندگی فرزندان از جمله در مسأله ازدواج و انتخاب همسر افزوده شد.

امروزه با گذر زمان، و تغییر در الگوی ازدواج و همسرگزینی، میان ارزش‌های والدین و فرزندان برای انتخاب همسر تفاوت و گاه تضادهای آشتی‌ناپذیری بروز کرده است؛ بنابراین هرگاه والدین بدون توجه به این تفاوت‌ها و تضادها فرزندان را وادار به ازدواج‌هایی نمایند که به‌طور سنتی در جامعه ایران مرسوم بوده‌است، به احتمال زیاد نتایج ناگواری به بار خواهد آورد. ردیابی و آسیب‌شناسی موضوع دخالت والدین در ازدواج فرزندان به‌تنهایی از عهده مطالعات اجتماعی و خانواده‌پژوهی خارج است؛ زیرا موضوع ازدواج و دخالت والدین در انتخاب همسر یک مسأله فرهنگی است و فرهنگ هر ملت ریشه در تاریخ و ادبیات مردم آن سرزمین دارد. لذا مطالعات اجتماعی نیازمند تاریخ و ادبیات می‌شود تا بتواند به متونی مراجعه کند که به نوعی تاریخ و فرهنگ گذشته مردم را در خود منعکس نموده باشد. برخی از پژوهش‌گران بر این باورند که «درباره ویژگی‌های ازدواج و پیامدهای اجتماعی آن در ایران دوران گذشته، اطلاعات چندانی وجود ندارد و منابع موجود در این زمینه در حد خاطرات، زندگی‌نامه و نوشته‌های بزرگان و افراد خانواده‌های سرشناس درباری و کتاب‌ها و سفرنامه‌های جهان‌گردان خارجی است و منابع دیگری در دست نیست» (محبوبی منش، ۱۳۸۳: ۱۸۴) اما غافل از این که یکی از منابع بسیار غنی که می‌تواند هم‌اسطوره، هم تاریخ و هم فرهنگ یک ملت را در خود نمایش دهد حماسه‌ها هستند و خوش‌بختانه ایران جزء معدود سرزمین‌هایی است که صاحب حماسه‌ای سترگ و کم‌نظیر چون شاهنامه در سطح جهان می‌باشد. در این اثر در لابه‌لای داستان‌ها و روایت‌های تاریخی به اطلاعات بسیار بکر و نایاب درباره مسائل ازدواج جوانان و دخالت والدین در همسرگزینی آنان می‌توان برخورد نمود که می‌تواند اطلاعات بسیار مفیدی در اختیار پژوهش‌گران حوزه جامعه‌شناسی و خانواده در ریشه‌یابی و آسیب‌شناسی مسأله ازدواج و دخالت والدین در همسرگزینی قرار دهد.

در شاهنامه فردوسی ۳۸ مورد ازدواج شناخته شده است (ر.ک. روح الامینی، ۱۳۷۵: ۱۵۱). از این ۳۸ مورد ازدواج، در ۱۷ مورد اشاره‌ای به والدین مزدوجین نشده است اما در ۲۱ مورد از ازدواج‌ها، مزدوجین (دختر و پسر) دارای هردو والد یا یکی از والدین هستند. میزان دخالت و نقش این والدین در ازدواج فرزندان و نتایج به‌بار آمده از این کنش را به تفکیک جنسیت جهت ممانعت از تداخل و تراحم آمار و ارقام می‌توان به شرح زیر گزارش نمود:

الف- میزان دخالت و نقش والدین در ازدواج فرزند دختر

۱- ازدواج دختران سرو شاه یمن با پسران فریدون - (نمودار شماره ۱)

سرو شاه یمن سه دختر دارد. در *شاهنامه* به مادر این دختران، اشاره‌ای نشده است. آن‌گاه که فریدون از دختران سرو شاه یمن برای پسران خواستگاری می‌کند، او با وجود این‌که دخترانش را دوست دارد اما به‌خاطر این‌که مجبور است سر تمکین در مقابل خواستگار فرود آورد و تن به دوری فرزندانش دهد، خود را از بابت داشتن دختر نفرین می‌کند و در نهایت نیز بدون این‌که از دخترانش در مورد ازدواج با پسران فریدون نظرخواهی کند، آن‌ها را به ازدواج پسران فریدون درمی‌آورد. *شاهنامه* در مورد این‌که پس از این ازدواج اجباری، دختران شاه یمن خوش‌بخت شدند یا با هم‌سران خود اختلاف داشتند، گزارشی نمی‌دهد (ر.ک: خالقی- مطلق، ۱۳۶۶: ۹۵/۱-۹۸).

۲- ازدواج دختر بابک با ساسان - (نمودار شماره ۱)

دختر بابک، که در *شاهنامه* به مادر او اشاره‌ای نشده است، در ازدواج با ساسان از خود اراده و اختیاری ندارد. بابک، ساسان را که از نوادگان داراست، همانند فرزند خود می‌داند و نه تنها او را از امکانات مادی بی‌نیاز می‌سازد بل‌که دختر خودش را هم به او می‌دهد بدون این‌که نظر دخترش را در این مورد جویا شود. *شاهنامه* دربارهٔ موفق یا ناموفق بودن این ازدواج گزارشی نمی‌دهد (ر.ک: خالقی مطلق، ۱۳۸۴: ۱۴۲/۶).

۳- ازدواج سه دختر برزین باغبان با بهرام - (نمودار شماره ۱)

بهرام گور در پی شاهین خود از شکارگاه دور می‌شود و در باغی، باغبانی برزین نام را با سه دخترش بدون این‌که نامی از مادرشان برده شود، می‌بیند. برزین باغبان، از دخترانش می‌خواهد که از بهرام پذیرایی کنند. بهرام که از پذیرایی دختران خرسند شده از باغبان می‌خواهد که هر سه دخترش را به همسری او درآور. برزین نیز پاسخ می‌دهد که اگر بهرام او را به پرستندگی تخت شاهی و تاج شاه‌وارش پذیرا باشد، پس چه نیکوست دخترانش کنیز او باشند. و به‌این ترتیب بدون این‌که پدر، نظر دخترانش را در این مورد جویا شود آن‌ها را به بهرام تقدیم می‌کند. *شاهنامه* درباره موفق یا ناموفق بودن این ازدواج گزارشی نمی‌دهد (ر.ک: خالقی مطلق، ۱۳۸۴: ۴۸۲/۶).

۴- ازدواج چهار دختر آسیابان با بهرام - (نمودار شماره ۱)

بهرام هنگام بازگشت از شکار، در کنار دهی اطراق می‌کند و چهار دختر از ماه‌رویان را نزد شاه می‌برند. شاه که از دختران خوشش آمده از پدر دختران (آسیابان) سوال می‌کند که آیا هنگام شوهر کردن دخترانش نرسیده است؟ پیرمرد درحالی که در مقابل بهرام کرنش کرده

می‌گوید که جفتی برای آن‌ها سراغ ندارم. آن‌ها همه پاکیزه و دوشیزه هستند اما پولی ندارند. بهرام از پیرمرد می‌خواهد که دختران را به او بدهد. پیرمرد می‌گوید که دخترانش مالی ندارند. بهرام اظهار می‌کند که به پول دختران نیازی ندارد پس آسیابان هم هرچهارتا را به او می‌دهد. بدون این‌که از آن‌ها در این مورد نظرخواهی کند، هم‌چون کالایی به بهرام گور واگذار می‌کند. شاهنامه در مورد مادر چهار دختر آسیابان و این‌که آیا آن‌ها بعد از ازدواج با بهرام، زندگی موفق داشته‌اند یا نه، هیچ‌گونه گزارشی نمی‌دهد (ر.ک: خالقی مطلق، ۱۳۸۴: ۴۵۵/۶).

۵- ازدواج دختر فغفور چین با کسرا - (نمودار شماره ۱)

دختر فغفور چین که در شاهنامه نامی از مادر او برده نشده است، در ازدواج با کسری اراده و اختیاری از خود ندارد. پدرش (فغفور چین) برای این‌که خود را در مقابل تهدیدهای انوشیروان ایمن گرداند، سعی می‌کند یکی از دختران خود را به انوشیروان بدهد. لذا به نماینده اردشیر به نام مهران ستاد اجازه می‌دهد تا در شبستان از میان دخترانش یکی را به عنوان همسر اردشیر انتخاب کند مهران نیز دختری را که از خاتون (ملکه) چین بود، انتخاب می‌کند. فغفور چین، طبق قولی که داده بود، دخترش را به مهران می‌سپارد بی‌آن‌که نظر دخترش را در این مورد جویا شود. شاهنامه در مورد موفق یا ناموفق بودن این ازدواج گزارش صریحی نمی‌دهد (ر.ک: خالقی مطلق، ۱۳۸۶: ۱۷۲/۸-۱۸۰).

۶- ازدواج فغانستان دختر کید هندی با اسکندر - (نمودار شماره ۱)

فغانستان دختر کید هندی است. در شاهنامه به مادر او اشاره‌ای نشده است. فغانستان در ازدواج با اسکندر، از خود هیچ اراده و اختیاری ندارد. زیرا آن‌گاه که اسکندر به سرزمین کید هندی نزدیک می‌شود با ارسال نامه‌ای از کید هندی می‌خواهد که یا دخترش را همراه با گنج‌هایی که دارد به او واگذارد یا آماده جنگ شود. کید هندی چون توان مقابله با اسکندر را در خود نمی‌بیند، ناچار دخترش فغانستان را در حالی می‌گریست، همراه با گنج‌های خود، به عنوان باج نزد اسکندر می‌فرستد. فغانستان یا کودک بود و می‌گریست یا رضایتی به این ازدواج نداشت:

فغانستان ببارید خونین سرشک همی رفت با فیلسوف و پزشک

(خالقی - مطلق، ۱۳۸۴: ۲۳/۶-۲۸)

۷- ازدواج ناهید دختر فیلقوس یونانی با داراب (نمودار شماره ۲)

ناهید دختر فیلقوس یونانی است. در *شاهنامه* به مادر ناهید اشاره‌ای نشده است. ناهید در مورد ازدواج با داراب، هیچ اراده و اختیاری از خود ندارد. او به عنوان غرامت به داراب سپرده می‌شود.

داراب که به قصد تصرف روم لشکر کشیده، آن‌گاه که می‌شنود قیصر دختری زیبا دارد به قیصر پیش‌نهاد می‌کند که اگر دخترش ناهید را به همراه باژ برای او بفرستد، سرزمینش از غارت او در امان خواهد ماند. قیصر، از پیش‌نهاد داراب خوش حال می‌شود و دخترش ناهید را به همراه باژ و جهیز بسیار عازم ایران می‌کند. اما داراب پس از ازدواج وقتی که متوجه بوی دهان ناهید می‌شود با وجود این‌که پزشکان او را با دارویی به نام اسکندر مداوا می‌کنند، اما داراب از ناهید دل‌سرد شده و او را در حالی که حامل فرزندی است به روم بازمی‌گرداند. و به این ترتیب نتیجه این ازدواج در *شاهنامه* ناموفق گزارش می‌شود (ر.ک: خالقی مطلق، ۱۳۷۵: ۵۲۲/۵-۵۲۰).

۸- ازدواج مریم با خسرو پرویز - (نمودار شماره ۲)

مریم دختر قیصر روم است. در *شاهنامه* به مادر «مریم» اشاره‌ای نشده است. او در انتخاب هم‌سر و ازدواج با خسرو پرویز هیچ‌گونه اراده و اختیاری از خود ندارد. قیصر روم، دخترش مریم را بخاطر استحکام پیوند دوستی با خسرو پرویز، وجه‌المصلحه قرار داده و به او پیش‌نهاد می‌کند با دخترش ازدواج کند تا دشمنی از میان برداشته شود. نتیجه این ازدواج برای مریم ناموفق است زیرا خسرو پس از ازدواج با شیرین، مریم را فراموش می‌کند (ر.ک: خالقی- مطلق، ۱۳۸۶: ۱۱۵/۸).

۹- ازدواج فرنگیس دختر افراسیاب با سیاوش - (نمودار شماره ۲)

فرنگیس دختر افراسیاب در انتخاب هم‌سر، هیچ اراده و اختیاری از خود ندارد. افراسیاب، پدر فرنگیس با این‌که از ایرانیان دل‌خوشی ندارد اما به اصرار پیران مبنی بر ازدواج فرنگیس با سیاوش، اختیار دخترش را به او می‌سپارد (ر.ک: خالقی مطلق، ۱۳۶۹: ۳۰۱/۲-۲۹۹)، و پیران نیز بدون این‌که نظر فرنگیس را جویا شود او را به ازدواج سیاوش درمی‌آورد. در *شاهنامه* به مادر فرنگیس اشاره‌ای نشده است (ر.ک: خالقی مطلق، ۱۳۶۹: ۳۰۲/۲-۳۰۴).

فرنگیس ازدواج ناموفقی دارد او بلافاصله پس از ازدواج درحالی که حامل یک فرزند است، هم‌سرش سیاوش را از دست می‌دهد و به تنهایی و به تلخی زندگی را ادامه می‌دهد.

۱۰- ازدواج دختر ایرج با پشنگ - (نمودار شماره ۳)

فریدون به عنوان نیا، برای دختر ایرج شوهری مناسب (به نظر خودش) انتخاب می‌کند. او از نوه خود (دختر ایرج) در خصوص این انتخاب نظرخواهی نمی‌کند. دختر ایرج با این که مادر دارد، اما مادر هیچ نقشی در ازدواج دخترش ندارد. شاهنامه در مورد این که پس از این ازدواج اجباری، دختر ایرج خوشبخت شد یا با همسر و خانواده او اختلاف داشت، گزارشی نمی‌دهد (ر.ک: خالقی مطلق، ۱۳۶۶: ۱۲۵/۱).

۱۱- ازدواج سپینود دختر شنگل پادشاه هند با بهرام گور - (نمودار شماره ۴)

شنگل پادشاه هند تصمیم می‌گیرد بنا به مصالح سیاسی یکی از دختران خود را به بهرام بدهد. او دختران خود را همچون کالایی، به بهرام گور عرضه می‌کند و بهرام از میان سه خواهر، سپینود را انتخاب می‌کند. شنگل بدون این که با مادر دخترش مشورت کند یا از خود سپینود نظرخواهی کند، او را به ازدواج بهرام درمی‌آورد. سپینود اگرچه با اجبار پدر ازدواج می‌کند، اما با گذشت زمان به شدت به بهرام علاقه‌مند می‌شود. و در نتیجه زندگی موفق و خوشی را با هم ادامه می‌دهند (ر.ک: خالقی مطلق، ۱۳۸۴: ۵۸۱/۶-۵۸۲).

۱۲- ازدواج جریره دختر پیران ویسه با سیاوش - (نمودار شماره ۵)

جریره خردسال است. آن گونه که از سخنان پدرش، پیران، برمی‌آید از میان چهار کودک خردسال او، جریره بزرگ‌ترینشان است. او در انتخاب همسر، هیچ اراده و اختیاری از خود ندارد و پدر بدون نظرخواهی از او و مادرش، از سیاوش می‌خواهد که جریره را به همسری بپذیرد (ر.ک: خالقی مطلق، ۱۳۶۹: ۲/پاورقی ۲۹۶-۲۹۷).

نتیجه ازدواج برای جریره چندان موفقیت‌آمیز نیست. همسر او سیاوش پس از ازدواج با او، همسر دیگری اختیار می‌کند و او را به حال خود رها می‌سازد و در نهایت هم با قتل سیاوش او به تنهایی فرزندش را بزرگ می‌کند. ولی فرزندش در جنگی ناخواسته کشته می‌شود و جریره با دیدن مرگ فرزند، خودکشی می‌کند. (ر.ک: خالقی مطلق، ۱۳۷۱: ۵۷/۳).

۱۳- ازدواج دختر خاقان با بهرام چوبینه - (نمودار شماره ۶)

دختر خاقان در انتخاب همسر و ازدواج با بهرام چوبینه هیچ گونه اراده و اختیاری از خود ندارد. او توسط پدرش، خاقان و هم‌چنین مادرش، به عنوان هدیه و پاداش بی‌آن که از او نظری در این مورد خواسته شود- به بهرام چوبینه تقدیم می‌شود؛ چراکه بهرام توانسته است انتقام خواهر او را از شیر کپی بگیرد. شاهنامه در مورد نتیجه ازدواج دختر خاقان با بهرام چوبینه گزارشی نمی‌دهد (ر.ک: خالقی مطلق، ۱۳۸۶: ۱۳۳/۸).

۱۴- ازدواج روشنگ با اسکندر - (نمودار شماره ۷)

روشنگ (دختر داراب) در انتخاب هم‌سر، از خود اراده و اختیاری ندارد. پدرش داراب قبل از مرگ بدون نظرخواهی از او، به اسکندر پیش‌نهاد می‌کند با دخترش ازدواج کند (ر.ک: خالقی مطلق، ۱۳۷۵: ۵/۵۵۸).

پس از مرگ داراب، مادر روشنگ در ازدواج روشنگ و اسکندر نقش اساسی ایفا می‌کند. او، در پاسخ به نامه اسکندر در مورد خواستگاری از روشنگ نه تنها موافقت خود را اعلام می‌کند بل که از طرف روشنگ هم پاسخ مساعد می‌دهد (ر.ک: خالقی مطلق، ۱۳۸۴: ۱۱/۶).

۱۵- ازدواج رودابه با زال - (نمودار شماره ۸)

رودابه به‌واسطه تعریفی که از دیگران می‌شنود ندیده عاشق زال می‌شود او در راه عشق خود به زال، با والدین خود مبارزه می‌کند. پدر مخالف این ازدواج است زیرا به اعتقاد او، ازدواج یک دختر تورانی با یک پسر ایرانی نمی‌تواند نتیجه خوبی داشته باشد. اما مادر رودابه، سیندخت، هم‌سر مهرباب کابلی، در این ازدواج نقش میان‌جی بین دختر و پدر و خانواده داماد آینده ایفا می‌کند. او همواره پشتیبان دخترش است. او دخترش را از خشم پدر محافظت می‌کند و با تدابیر سیاست‌مندان و مهارتش در فن بیان، مهرباب و در مرحله بعد سام را به این ازدواج راضی می‌کند (ر.ک: خالقی مطلق، ۱۳۶۶: ۱۸۶/۱-۲۶۱).

با توجه به این‌که بنا به گزارش شاهنامه زال و رودابه تا پایان عمر در کنار هم زندگی می‌کنند و صاحب فرزندی می‌شوند لذا رودابه ازدواج موفق داشته است.

۱۶- ازدواج مالکه با شاپور ذوالاکتاف - (نمودار شماره ۹)

مالکه دختر طایر از نژاد عرب است اما مادر او یک زن ایرانی به نام نومه و از پیوندان نرسی پادشاه ایران بود که به قهر به ازدواج طایر درآمده بود. شاپور برای گرفتن انتقام نرسی به یمن حمله می‌کند و قلعه‌ای را که طایر در آن پناه گرفته محاصره می‌کند. مالکه، دختر طایر، از بالای باروهای قلعه شاپور را می‌بیند و عاشقش می‌شود؛ او شب هنگام دروازه‌های قلعه را به روی شاپور می‌گشاید. شاپور شهر را تصرف کرده و طایر، پدر مالکه را نیز به اسارت خود درمی‌آورد. پدر مالکه، پس از این‌که متوجه خیانت دخترش و ازدواج او با شاپور می‌شود، قبل از اعدام، به شاپور می‌گوید دختری که به پدر خود خیانت بکند چطور می‌تواند به هم‌سر خود وفادار بماند. او با بیان این نکته سعی می‌کند در تصمیم شاپور مبنی بر ازدواج با دخترش مالکه، تردید ایجاد کند. در شاهنامه به موفق یا ناموفق بودن این ازدواج اشاره‌ای نشده است (ر.ک: خالقی مطلق، ۱۳۸۴: ۲۹۴/۶-۲۹۹).

۱۷- ازدواج منیژه با بیژن - (نمودار شماره ۱۰)

منیژه دختر افراسیاب از سرزمین توران زمین است. در شاهنامه به مادر منیژه اشاره‌ای نشده است. منیژه با دیدن بیژن پسر گیو، عاشق او می‌شود و بدون اجازه پدرش افراسیاب، او را به قصر خود برده و با او ملاقات می‌کند. پدر که ایرانیان را دشمن خونی خود می‌داند از این انتخاب دختر سخت خشم‌گین و در عین حال اندوه‌گین می‌شود؛ بنابراین دستور می‌دهد بیژن را دست‌گیر و در چاهی زندانی کنند و دخترش منیژه را نیز با خفت و خواری کشان‌کشان برسر چاه ببرند تا شاهد اسارت معشوق خود باشد، اما آن دو توسط رستم نجات یافته و با هم ازدواج می‌کنند. اگرچه در شاهنامه به نتیجه ازدواج بیژن و منیژه به صراحت اشاره نشده است اما می‌توان آن را جزو ازدواج‌های موفق تلقی کرد (ر.ک: خالقی - مطلق، ۱۳۷۱: ۳۱۴/۳-۳۹۷).

۱۸- ازدواج کتایون با گشتاسب - (نمودار شماره ۱۰)

کتایون دختر قیصر روم است اما در شاهنامه به مادر او اشاره‌ای نشده است. کتایون بنابر رسم روم باستان آن‌گاه که به سن ازدواج می‌رسد، مختار است که از میان مردان روم آن را که می‌خواهد به عنوان هم‌سر انتخاب کند. کتایون که در خواب دیده بود با مردی غریبه اما فرزانه و خوش سیما ازدواج می‌کند به محض دیدن گشتاسب که در جمع مردم عادی ایستاده بود، عاشق او شد و تصمیم گرفت با او ازدواج کند. پدر کتایون (قیصر)، وقتی شنید که دخترش فردی از میان مردم عامه انتخاب کرده بسیار ناراحت و عصبانی شد اما در نهایت تسلیم خواسته دخترش شد به این شرط که از قصر بیرون بروند. کتایون نیز می‌پذیرد. اما بعدها وقتی قیصر دل‌آوری‌ها و شجاعت گشتاسب را می‌بیند آن‌ها را به دربار خویش می‌پذیرد در نتیجه آن دو زندگی خوشی را سپری می‌کنند (ر.ک: خالقی مطلق، ۱۳۷۵: ۲۲/۵-۲۰).

۱۹- ازدواج تهمینه با رستم - (نمودار شماره ۱۱)

تهمینه پس از شنیدن وصف رستم ندیده عاشق او می‌شود و کاملاً با تصمیم و ارده خود می‌خواهد با رستم ازدواج کند. تهمینه خود به رستم پیش‌نهاد ازدواج می‌دهد و دلیل آن را هم به دنیا آوردن فرزندی قوی بیان می‌کند. وقتی که تهمینه تصمیم خود را با پدرش درمیان می‌گذارد، پدر به درخواست دختر خود جواب مثبت می‌دهد. در شاهنامه به مادر تهمینه اشاره‌ای نشده است.

این ازدواج نتیجه خوشی برای تهمینه ندارد، به این معنا که هم‌سرش رستم بلافاصله بعد از ازدواج او را ترک می‌کند و تنها پسر و دلخوشی‌اش نیز به دست همان هم‌سر کشته می‌شود (ر.ک: خالقی - مطلق، ۱۳۶۹: ۱۲۲/۲-۱۲۴).

۲۰- ازدواج آرزو با بهرام - (نمودار شماره ۱۲)

آن‌گاه که بهرام گور از ماهیار، آرزو را خواستگاری می‌کند، پدر به دخترش آرزو پیش‌نهاد می‌کند که در باره این خواستگاری نظر خود را اعلام کند و آرزو نیز با اراده و اختیار خود به خواستگاری بهرام، که با نام مستعار گشسپ خود را به او معرفی کرده بود پاسخ مثبت می‌دهد. اما ماهیار به این نیز بسنده نکرده و از خواستگار (بهرام) می‌خواهد که دخترش آرزو را، خوب و دقیق نگاه کند اگر واقعا می‌پسندد با او ازدواج کند. در *شاهنامه* به مادر «آرزو» اشاره‌ای نشده است (ر.ک: خالقی مطلق، ۱۳۸۴: ۴۹۳/۶-۴۹۴).

۲۱- ازدواج سودابه با کیکاووس - (نمودار شماره ۱۳)

سودابه در انتخاب خود صاحب اراده است. آن‌گاه که کیکاووس او را از پدرش خواستگاری می‌کند، پدرش، شاه هاماوران مخالفت می‌کند زیرا او نمی‌خواهد دخترش وجه‌المصالحه سیاسی قرار گیرد، با وجود این او نظر دخترش سودابه را پرسیده و در نهایت خواست او را بر خواست خود مقدم می‌دارد اما سودابه با توجه به موقعیت برتر خواستگار و منافی که به او و پدرش خواهد رسید، با این ازدواج موافقت می‌کند. در *شاهنامه* از مادر سودابه نامی به میان نیامده است. نتیجه این ازدواج با توجه به گزارش *شاهنامه* مبنی بر ماجرای سیاووش و کشته شدن سودابه به دست رستم به خاطر خیانتی که از او سر زده بود چندان موفقیت‌آمیز نیست (ر.ک: خالقی مطلق، ۱۳۶۹: ۷۲/۲).

با دقت در مباحث فوق و رجوع به نمودارها می‌توان موضوع دخالت والدین در ازدواج فرزندان دختر را به شرح زیر جمع‌بندی نمود:

ازدواج دختران	اختیاری		اجباری	نقش والدین								نتیجه ازدواج			
	پیشنهادی	عاشقانه		مادر				پدر							
				دارای مادر	اجبار کننده	مخالف	موافق	دارای پدر	اجبار کننده	مخالف	موافق				
دختران سرو یمن			+							+	+			گزارش نشده	۱
دختر بابک			+							+	+			گزارش نشده	۲
سه دختر برزین			+							+	+			گزارش نشده	۳
چهار دختر آسیابان			+							+	+			گزارش نشده	۴
دختر فغفور چین (با انوشیروان)			+							+	+			گزارش نشده	۵
فغانستان (با اسکندر)			+							+	+			گزارش نشده	۶
مریم دختر قیصر روم			+							+	+			ناموفق	۷
ناهید (دختر فیلقوس)			+							+	+			ناموفق	۸
فرنگیس			+							+	+			ناموفق	۹
جریره			+	+						+	+			ناموفق	۱۰
دختر ایرج			+	+						+	+			گزارش نشده	۱۱
سپینود			+	+						+	+			موفق	۱۲
دختر خاقان (با بهرام جویین)			+	+	+					+	+			گزارش نشده	۱۳
روشنک			+	+						+	+	+		گزارش نشده	۱۴
رودابه		+		+						+	+		+	موفق	۱۵
مالکه		+		+						+			+	گزارش نشده	۱۶
منیژه		+								+			+	گزارش نشده	۱۷
کتایون		+								+			+	موفق	۱۸
تهمینه		+								+			+	ناموفق	۱۹
سودابه	+									+			+	ناموفق	۲۰
آرزو	+									+			+	گزارش نشده	۲۱

نمای کلی از میزان دخالت و نقش والدین ازدواج فرزندان دختر

- در همهٔ ۲۱ مورد ازدواج دختران (۱۰۰٪)، والدین به نوعی در ازدواج فرزند خود (مثبت و یا منفی) نقش داشته‌اند. این مسأله نشان می‌دهد که در جامعهٔ شاهنامه، دختران به‌هیچ عنوان به تنهایی نمی‌توانند ازدواج کنند.
- از مجموع ۲۱ دختری که در شاهنامه به ازدواج آنها اشاره شده فقط در ۷ مورد از مادر آن‌ها نام برده شده است (حدوداً ۳۳٪) و از این ۷ مادر، فقط ۳ مادر در ازدواج دختر خود نقش داشته است که در دو مورد نقش مادر مثبت و در یک مورد منفی ارزیابی شد و این امر بیان‌گر آنست که، زنان یک سوم مردان در جامعهٔ شاهنامه امکان حضور داشته‌اند.

- در هر ۲۱ مورد ازدواج (۱۰۰٪)، دختران دارای پدر هستند؛ و در هر ۲۱ مورد، پدر نقش اساسی دارد.
- در ۱۴ مورد (یعنی بیش از ۶۶٪)، پدر از دختر (یا دختران) خود در مورد ازدواج، اصلاً نظرخواهی نمی‌کند و دختران در این ازدواج‌های اجباری از خود هیچ اراده و اختیاری ندارند.
- از مجموع ۱۴ مورد ازدواج اجباری فقط به نتیجه ۵ مورد ازدواج اجباری در شاهنامه اشاره شده است؛ از این ۵ مورد، ۴ مورد (۸۰٪) ناموفق و تنها یک مورد (۲۰٪) موفق گزارش شده است.
- از مجموع ۲۱ مورد ازدواج دخترانی که در شاهنامه به والدین آن‌ها اشاره شده است، در ۷ مورد (۳۰٪)، دختران، خود در انتخاب هم‌سر دارای اختیار بودند. ۵ مورد از این دختران (بیش از ۷۱٪)، عاشق شده و ازدواج می‌کنند و در ۲ مورد، پدر در باره خواستگار از دختر خود نظرخواهی می‌کند و دختر با اراده خود با ازدواج موافقت می‌کند.
- از مجموع ۵ مورد ازدواج عاشقانه، در ۴ مورد (۸۰٪)، والدین مخالف ازدواج عاشقانه دختر خود بودند. در هر ۴ مورد دلیل مخالفت، مخالفت نژادی و بیگانه بودن پسر بوده است.
- از مجموع ۴ مورد ازدواج عاشقانه دخترانی که پدرانشان مخالف ازدواج آنان بودند، در دو مورد شاهنامه گزارشی نمی‌دهد اما از ۲ مورد باقی مانده، هر دو مورد (۱۰۰٪) موفق گزارش شده است.
- در یک مورد ازدواج عاشقانه (تهمینه) که پدر موافق آن بوده طبق گزارش شاهنامه ناموفق بوده است.

ب- میزان دخالت و نقش والدین در ازدواج فرزند پسر:

- در شاهنامه حدود ۳۸ ازدواج توسط مردان گزارش شده است. بدون توجه به ازدواج‌های مکرر برخی از مردان، مجموع مردانی که در مورد ازدواج آنان در شاهنامه سخن رفته ۲۸ نفر است.
- از مجموع ۲۸ مردی که در شاهنامه ازدواج کرده‌اند، ۲۳ مورد، مردانی هستند که یا در شاهنامه نامی از والدینشان به میان نیامده مانند: ۱- سام ۲- پشنگ ۳- جمهور شاه هند ۴- مای ۵- طایر ۶- بهرام چوبین؛ و یا هنگام ازدواج والدینشان در قید حیات نبوده‌اند مانند: ۷- ضحاک ۸- کیکاووس ۹- بهمن ۱۰- ساسان ۱۱- اسکندر ۱۲- کیکاوود یکم ۱۳- انوشیروان ۱۴- خسرو پرویز ۱۵- بهرام گور؛ و یا پدر در قید حیات نبوده اما از مرگ یا زندگی مادر نیز در زمان ازدواج گزارشی به دست نمی‌دهد، مثل ۱۶- داراب ۱۷- اردشیر ۱۸- شاپور

ذوالاکتاف؛ و یا مردانی هستند که پدر یا مادر دارند اما پدر و مادر در ازدواج آن‌ها هیچ نقش یا دخالتی نداشته و فرزندان بدون کسب اجازه از آنان ازدواج می‌کنند مانند ۱۹- رستم ۲۰- فریدون ۲۱- گشتاسب ۲۲- سیاوش ۲۳- بیژن، بنابراین مردان مذکور در آمار این پژوهش وارد نشده‌اند.

۱ و ۲ و ۳ - ازدواج پسران فریدون (سلم، تور و ایرج) با دختران سرو یمن - (نمودار شماره ۱۴)

پسران فریدون در انتخاب هم‌سر، هیچ‌گونه اراده و اختیاری از خود ندارند. پدر (فریدون) بدون مشورت با مادر فرزندان و بدون نظرخواهی از پسرانش، به جای آن‌ها تصمیم می‌گیرد تا برای آن‌ها هم‌سری انتخاب کند بنابراین جندل را مأمور خواستگاری از دختران سروشاه یمن که متناسب با معیارهای خود اوست (نژاده، با اصل و نسب، زیبا و پاک) می‌کند. فریدون حتا عروس‌هایش را هم خود، نام‌گذاری می‌کند (خالقی مطلق، ۱۳۶۶: ۹۸/۱-۱۰۳).

۴- ازدواج زال با رودابه - (نمودار شماره ۱۵)

زال با شنیدن توصیف رودابه (دختر مهرباب کابلی از سرزمین توران) ندیده عاشق او می‌شود. پدر او سام از اینکه پسرش عاشق یک دختر از سرزمین توران شده با این عشق مخالفت می‌کند. مادر زال هیچ نقشی در این ماجرا ندارد. اما سام در نهایت وقتی به‌وسیله پیش‌گویان آگاه می‌شود که زال و رودابه صاحب پسری جهان‌پهلوان خواهند شد به این ازدواج رضایت می‌دهد. ازدواج زال و رودابه نتیجه موفقیت‌آمیزی دارد. آن‌ها تا آخر عمر در کنار هم زندگی می‌کنند (ر.ک: خالقی مطلق، ۱۳۶۶: ۱۸۳/۱-۲۶۱).

۵ - ازدواج شاپور با دختر مهرک نوش زاد - (نمودار شماره ۱۶)

شاپور بر سر چاه آب عاشق دختر مهرک نوشزاد می‌شود و بدون اطلاع پدرش، اردشیر و مادرش (دختر اردوان)، با او ازدواج می‌کند. اردشیر مخالف این ازدواج است، زیرا مهرک نوشزاد دشمن اوست و او تحمل نمی‌کند که پسرش با دختر او ازدواج کند و به همین دلیل سعی می‌کند دختر را از میان بردارد اما موفق نمی‌شود. این ازدواج نتیجه موفقیت‌آمیزی دارد. شاپور و دختر مهرک نوشزاد صاحب فرزندی می‌شوند و اردشیر در نهایت با دیدن نوه خود، از مخالفت دست برمی‌دارد (ر.ک: خالقی مطلق، ۱۳۸۴: ۲۰۷/۶-۲۱۰).



با دقت در مباحث فوق و رجوع به نمودارها می‌توان موضوع دخالت والدین در ازدواج فرزندان پسر را به شرح زیر جمع‌بندی نمود:

ازدواج پسران	اختیاری		اجباری	نقش والدین								نتیجه ازدواج		
	عاشقانه	پیشنهادی		مادر				پدر						
				دارای مادر	اجبار کننده	بخلاف	موافق	دارای پدر	اجبار کننده	بخلاف	موافق			
سلم پسر فریدون (با دختر سرویمن)			+	+						+	+			۱ گزارش نشده
تور پسر فریدون (با دختر سرویمن)			+	+						+	+			۲ گزارش نشده
ایرج پسر فریدون (با دختر سرویمن)			+	+						+	+			۳ گزارش نشده
زال (با رودابه)		+		+						+		+		۴ موفق
شاپور (با دختر مهرک)		+		+						+		+		۵ موفق

نمای کلی از میزان دخالت و نقش والدین ازدواج فرزندان پسر

- از مجموع ۲۸ مردی که در شاهنامه ازدواج کرده‌اند، فقط ۷ مورد هنگام ازدواج دارای والد مادر بودند، و در بقیه موارد در خصوص داشتن یا نداشتن مادر گزارشی در شاهنامه مشاهده نشد. هیچ‌یک از مادران در ازدواج فرزندان پسر خود نقشی نداشتند و این در حالی است که از مجموع ۱۰ مورد مردانی که در شاهنامه هنگام ازدواج دارای پدر بودند، در ۵ مورد (زال، شاپور، سلم، تور و ایرج) والد پدر در ازدواج آنان نقش داشته است (۵۰٪).
- در سه مورد از مجموع ۱۰ مورد مردانی که در شاهنامه هنگام ازدواج دارای پدر یا مادر بودند، (زال، بیژن و شاپور) نوع ازدواج، عاشقانه بود (۳۰٪).
- از مجموع سه مورد ازدواج عاشقانه، در یک مورد (زال) پدر با ازدواج عاشقانه پسرش موافق بوده (بیش از ۳۰٪) و در دو مورد (شاپور و بیژن) پدر اصلاً از ازدواج عاشقانه پسر اطلاعی نداشته است (بیش از ۶۰٪).
- از مجموع ۱۰ مورد مردانی که در شاهنامه هنگام ازدواج دارای پدر یا مادر بودند، نتیجه ازدواج‌های عاشقانه و ازدواج‌هایی که والدین در آن دخالت نداشتند، (۱۰۰٪) موفق نشان داده شده است.

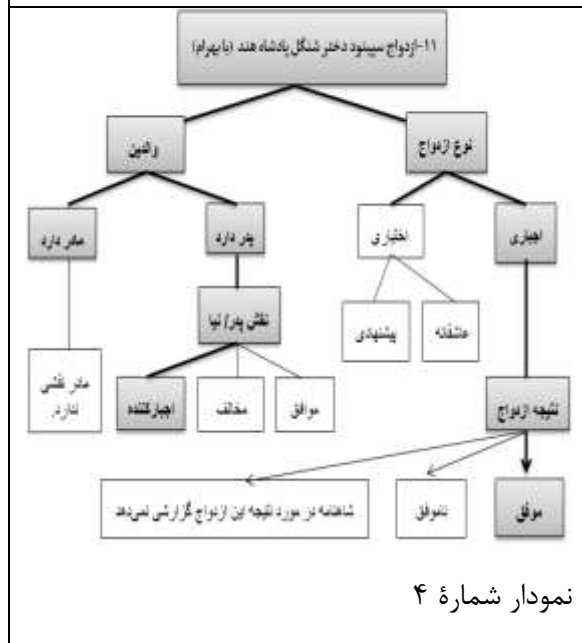
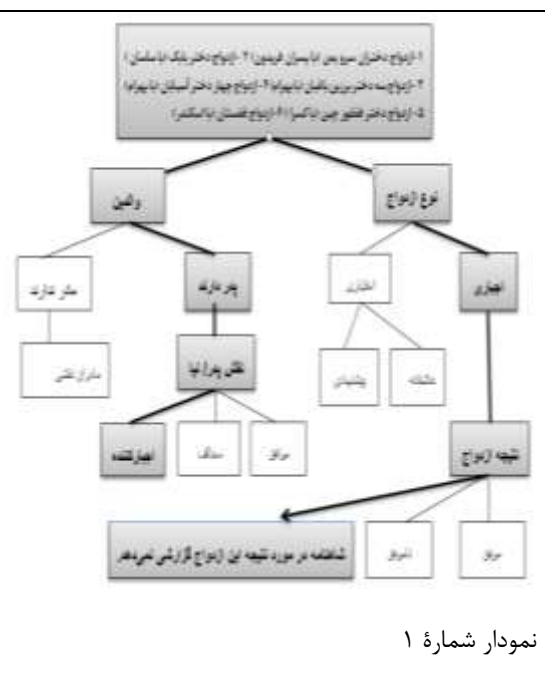
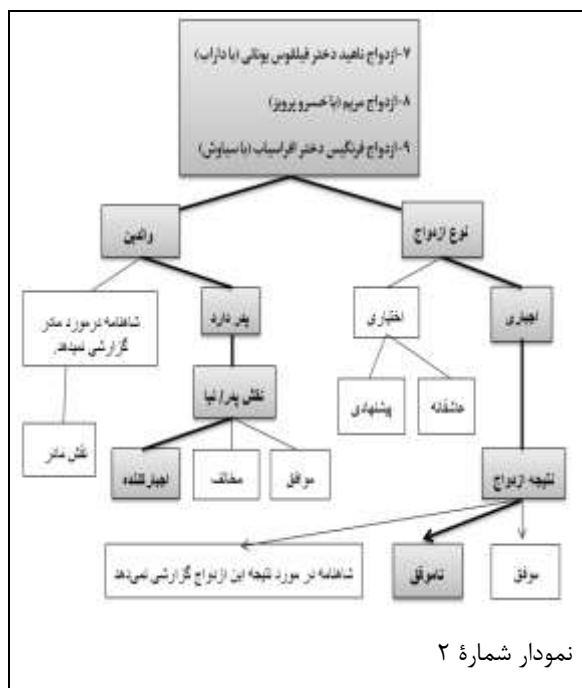
- از مجموع ۱۰ مورد مردانی که در شاهنامه هنگام ازدواج دارای پدر یا مادر بودند، در سه مورد (۳۰٪) پدر از پسر خود، در مورد ازدواج اصلا نظرخواهی نمی‌کند و پسر در این مورد از خود هیچ اراده و اختیاری ندارد.
- از نتیجه ازدواج‌های اجباری پسران گزارشی در شاهنامه مشاهده نشد.

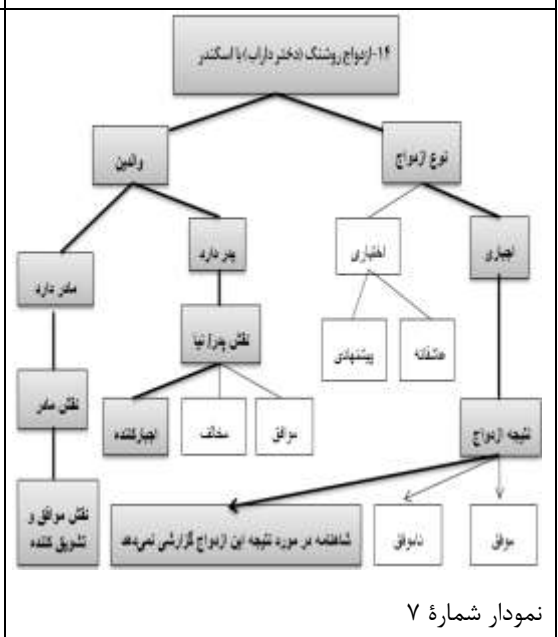
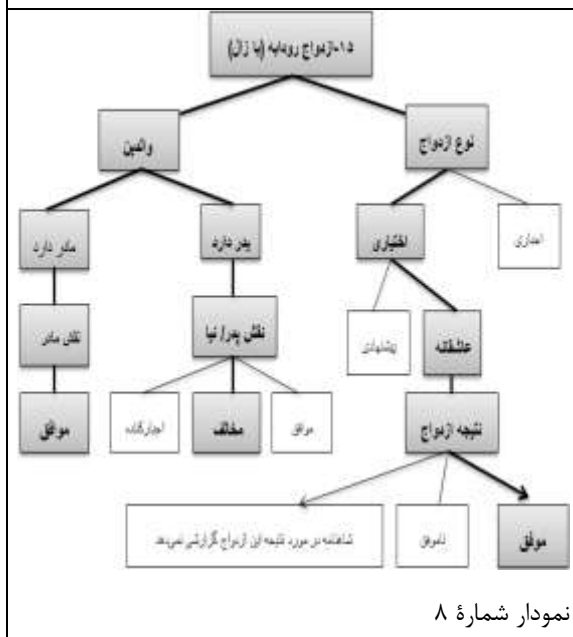
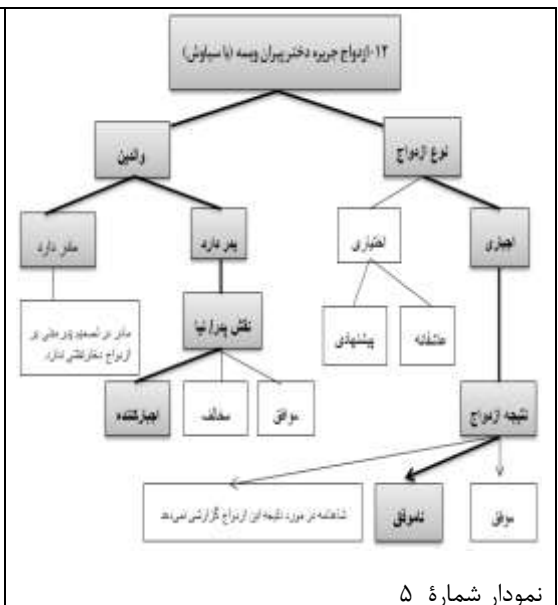
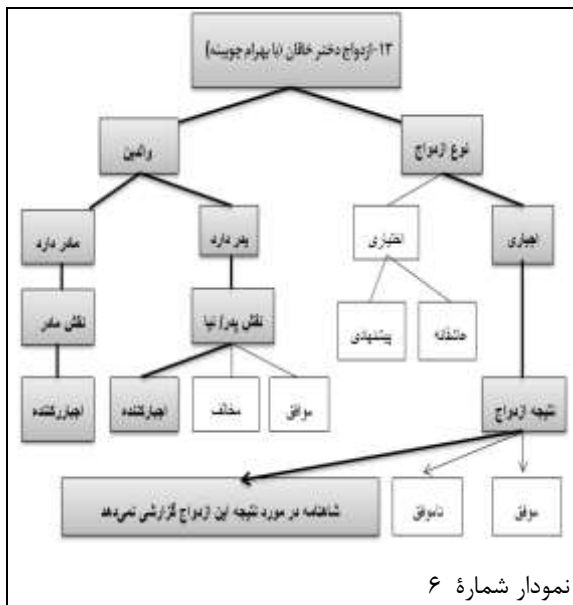
نتیجه‌گیری

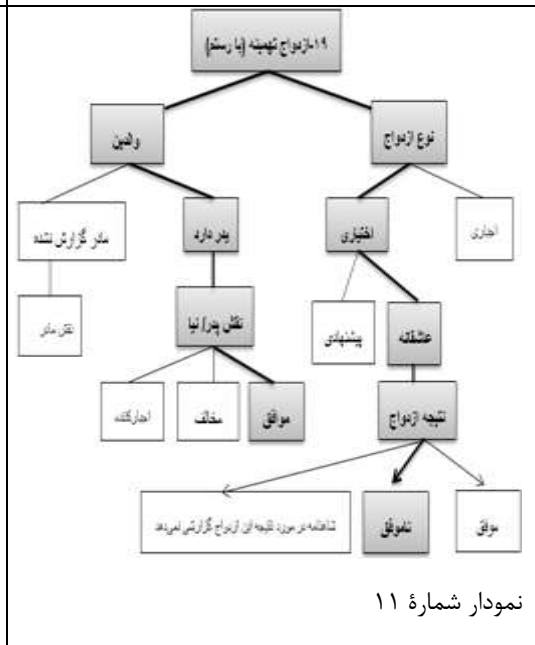
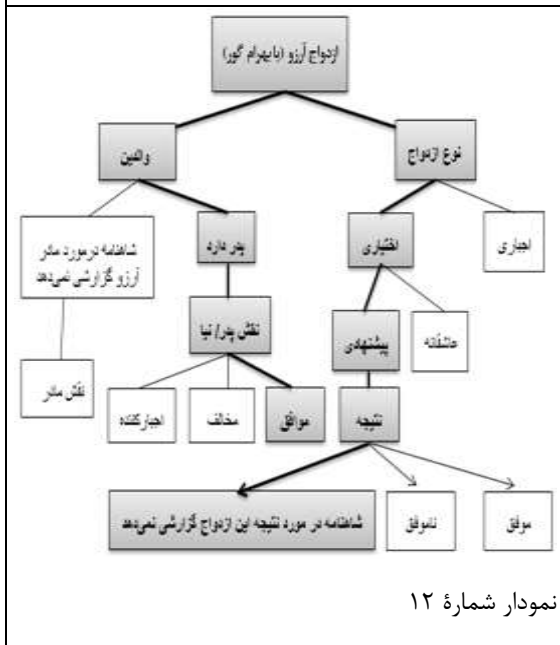
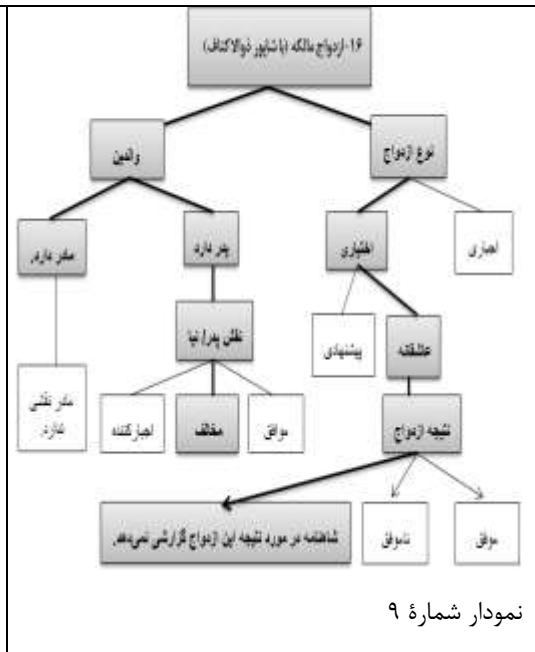
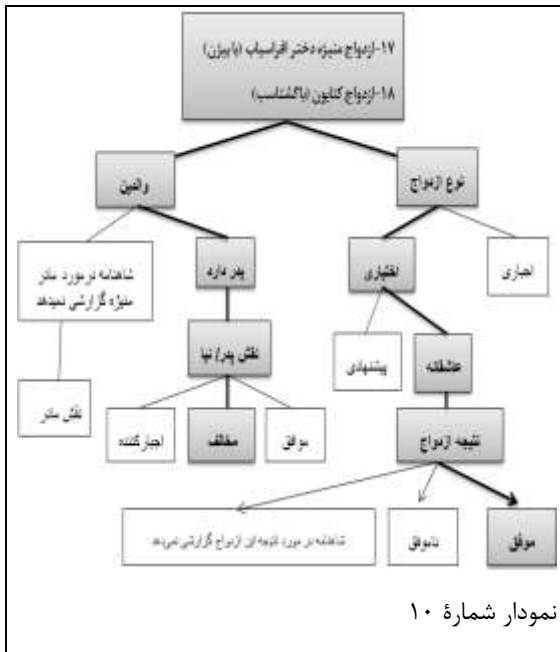
- از اعداد و ارقام حاصل از نتیجه پژوهش مشخص شد در تمامی ازدواج‌های دختران دارای سرپرست، اولیا در ازدواج دختران دخالت داشتند و در بیش‌تر این موارد دخالت به‌صورت اجبار دختران به ازدواج، بدون نظرخواهی از آنان بوده است؛ بنابراین اکثر دختران در انتخاب هم‌سر، اراده و اختیاری از خود نداشته‌اند. در مواردی هم که دختران خود هم‌سر آینده‌شان را شخصا انتخاب نموده‌اند در اکثر موارد با مخالفت والدین مواجه بوده‌اند.
- نتیجه ازدواج‌های اجباری دختران، در مواردی که گزارش شده اغلب ناموفق بوده است.
- از مجموع سرپرستان دختر، والد پدر بیش از مادر و نیا در ازدواج او نقش داشته است.
- تقریباً تمام ازدواج‌های پسران در شاهنامه بدون دخالت والدین صورت گرفته است جز در مورد زال و پسران فریدون.
- در ۳ مورد، ازدواج پسران عاشقانه بود. از این ۳ مورد، ۲ مورد دارای پدر بوده و در هر دو مورد پدران ابتدا مخالف ازدواج عاشقانه پسران خود بودند. اما این مخالفت، با علم پدر به این که فرزندش نوه پسری به او خواهد بخشید، فراموش شده و به موافقت تبدیل می‌شود.
- نتیجه ازدواج‌های عاشقانه دختران و پسرنانی که والدین با ازدواج آن‌ها مخالف بودند، ۱۰۰٪ موفق گزارش شده است.

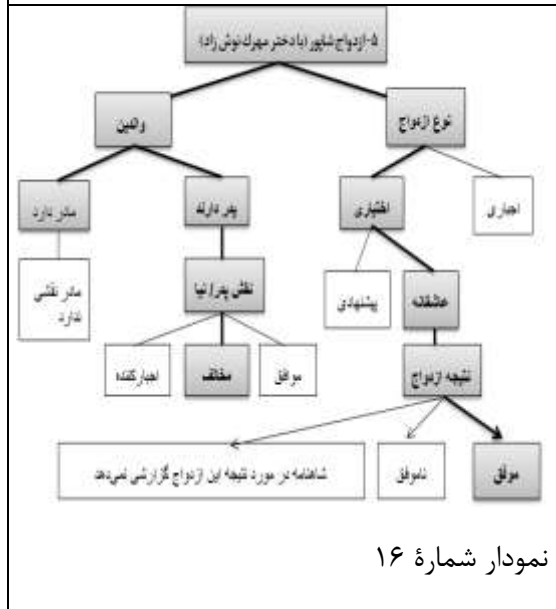
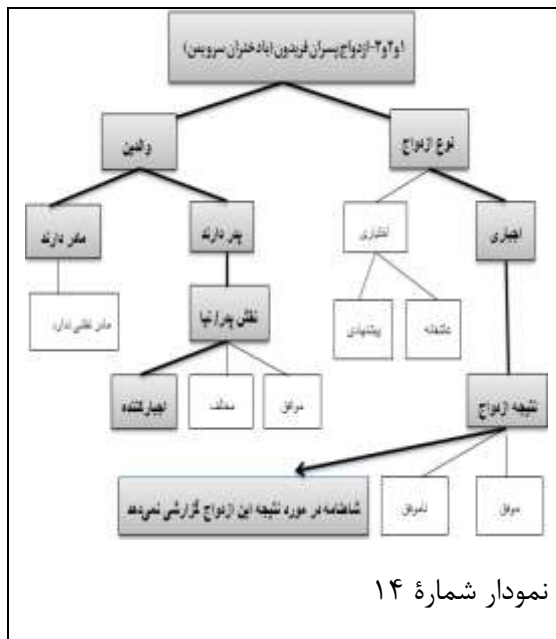


نمودارها











فهرست منابع

- ابوالمعالی الحسینی، نسرین (۱۳۸۷)، «شکل‌شناسی ازدواج در شاهنامه فردوسی»، *نشریه فرهنگ مردم ایران*، تابستان ۱۳۸۷ شماره ۱۳، صص ۵۹ - ۸۶.
- افراسیابی، ح.، و بهمنی، ن. (۱۳۹۴)، «زمینه‌های برون‌همسری در ایران باستان بر اساس شاهنامه فردوسی»، *زن در فرهنگ و هنر (پژوهش زنان)*، دوره ۷، شماره ۱، ۱۲۳-۱۳۶. Doi: 10. 22059/jwica.2015.56780.
- حکیمی بافقی، زهرا (۱۳۹۱). *بررسی نهاد خانواده در شاهنامه فردوسی*. اصفهان: نشر به‌چاپ.
- خاتمی، احمد (۱۳۸۷)، «بررسی آداب پیوند زناشویی و امور خانواده در شاهنامه فردوسی»، *خانواده پژوهی*، پاییز ۱۳۸۷، دوره ۴، شماره ۱۵، صص ۳۰۳ - ۳۲۰.
- درگاه ملی آمار ایران (۹۹/۱۱/۲۰)، ازدواج و طلاق ثبت شده در کشور، داده‌ها و اطلاعات آماری جمعیت و نیروی کار ازدواج و طلاق. <https://www.amar.org.ir/5591746#>.
- دلاور، علی (۱۳۹۹)، *روش تحقیق در روان‌شناسی و علوم تربیتی*، تهران: انتشارات ویرایش.
- روح الامینی، محمود (۱۳۷۰)، «ساختار اجتماعی ازدواج‌های شاهنامه»، *چیستا*، شماره ۷۸؛ صص: ۸۷۷ تا ۸۹۱.
- سعادت‌مند، نیره‌السادات و فاطمه‌السادات سعادت‌مند (۱۳۹۱)؛ *خانواده در شاهنامه فردوسی (با روی‌کرد روان‌شناسی)*؛ چاپ اول؛ تهران: نشر فرهنگ سبز.
- سنجری، سیده سعیده (۱۳۹۴)، «تحلیل ازدواج در شاهنامه فردوسی»، *نشریه علمی زن و فرهنگ*، دوره ۷ شماره ۲۵، صص ۹۵ - ۱۰۵.
- شیخ پور، نورالله؛ نجمه سدرپوشان؛ محمد حسین فلاح و ویدا رضوی (۱۳۹۷)، «پدیدارشناسی تجربه زیسته زنان با میل به طلاق در شهر کرمان»، *زن و مطالعات خانواده*، سال دهم، شماره چهارم - تابستان ۱۳۹۷ صص: ۱۴۵ - ۱۶۳.
- فردوسی، ابوالقاسم (۱۳۶۶-۱۳۸۴). *شاهنامه*، به کوشش جلال خالقی مطلق، ج ۱-۶، چاپ اول نیویورک: ناشر بنیاد میراث ایران
- فردوسی، ابوالقاسم (۱۳۸۶). *شاهنامه*، به کوشش جلال خالقی مطلق، ج ۷ و ۸، چاپ اول، تهران: ناشر مرکز دائرة المعارف بزرگ اسلامی.

- مالمیر، تیمور و شیرزاد نعیمی (۱۳۹۱). «ژنوگرام روابط خانوادگی در ایران کهن بر اساس شاهنامه فردوسی»، *ویژه‌نامه خانواده و طلاق، مشاوره و روان‌درمانی خانواده*، پیاپی ۷.
- محبوبی منش، حسین (۱۳۸۲)، «تغییرات اجتماعی ازدواج»، *مطالعات راهبردی زنان*، ۱۳۸۳ شماره ۲۶، ۳۱ صفحه (از ۱۷۲ تا ۲۰۲).
- مریدی، مهران، (۱۳۹۹/۱۱/۲۱)، *خبرگزاری ایسنا*، ازدواج اجباری، تاریخ مراجعه (۱۴۰۰/۱۰/۱۲).
- مشکى، مهدى و شاه قاسمى و هم‌کاران (۱۳۹۰). «بررسی وضعیت و عوامل مرتبط با طلاق از دیدگاه زوجین مطلقه شهرستان گناباد»، *افق دانش*، فصل‌نامه دانش‌گاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی گناباد، دوره ۱۷، شماره ۱، بهار سال ۱۳۹۰، صفحات ۳۵-۴۴.
- مظاهری، حسین (۱۳۶۷). *تربیت فرزند از نظر اسلام*، چاپ قم: سازمان تبلیغات اسلامی.
- مقدسی، محمد باقر و زهرا عامری (۱۳۹۵)، «ازدواج اجباری؛ از ممنوعیت انگاری تا جرم انگاری آموزه‌های حقوق کیفری»، دانش‌گاه علوم اسلامی رضوی، دوره ۱۳، شماره ۱۲، پاییز و زمستان ۱۳۹۵. نشانی سایت: <https://www.isna.ir/news/99112115714/> ازدواج اجباری

References

- Abolmaali Al-Hosseini, Nasrin (2008). "The Morphology of Marriage in Ferdowsi's Shahnameh". *Journal of Iranian People's Culture*, Summer 2008, No. 13. 59-86.
- Afrasiabi, H., Bahmani, N. (2015), "Exogamy grounds in ancient Iran based on Shahnameh" *The Quarterly Journal of Women in Culture and Art*, Series 7. No. 1. Spring 2015 123-136. Dio: 10.22059/jwica.2015.56780.
- Delavar, A. (2007), *Research methods in psychology and educational sciences*, Tehran: Virayesh.
- Ferdowsi, Abolghasem (1987- 2006). *Shahnameh*. Ed. Jalal Khaleghi Motlagh, vols. 1-6. 1st ed. New York: Bonyade Mirase Iran.
- Hakimi Bafghi, Zahra (1391). *The Study of the Family Institution in Ferdowsi's Shahnameh*. Isfahan: Behchap.

- Khatami, Ahmad (2008) "A Review of Marriage Traditions & Family Affairs in Ferdowsi's Shahnameh". *Journal of Family Research*. Fall 2008. Series 4. No. 15. 303 - 320.
- Mahboubi Manesh, Hossein. "Social Changes in Marriage". *Strategic Studies of Women*. 2004. No. 26. 172-202.
- Malmir, Timur and Shirzad, Naeemi (2012). "Genealogy of Family Relations in Ancient Iran Based on Ferdowsi's Shahnameh". *Special Issue on Family and Divorce, Counseling and Family Psychotherapy*. Issue No. 7.
- Mazaheri, Hossein (1367). *Raising a child from the perspective of Islam*. Qom Press: Islamic Propaganda Organization.
- Moghaddasi, Mohammad Baqer & Zahra, Ameri. (2016), "Forced marriage; From Prohibition to Criminalization" *Teachings of Criminal Law*, Razavi University of Islamic Sciences. Vol. 13. No. 12. Spring and Winter 2016. 169-198.
- Moridi, Mehran, (2020), ISNA News Agency. "Forced marriage". Date of referral (2021).
- Moshki, Mehdi & Shah Ghasemi et al. (2011). "The Survey of Condition and related factors regarding divorce from the Divorced Couples' point of view in the city of Gonabad in 1387-88". *Ofogh Danesh, Quarterly Journal of Gonabad University of Medical Sciences and Health Services*. Vol. 17. No. 1. Spring 2001. 35-44.
- National Statistics Portal of Iran (20/11/99), marriage and divorce registered in the country data-and-statistical-information / population-and-labor-force / marriage-and-divorce.
- Ruholamini, Mahmoud (1991). "Social structure of Shahnameh marriages". *Chista*. Vol. - NO. 78. 877- 891.
- Saadatmand, N. A. & F. A. Saadatmand (2012). "Family in Ferdowsi Shahnameh (Using psychological approach)". 1st ed. Tehran: Farhang Sabz.
- Sanjari, Seyedeh Saeedeh (2015), "Analysis of Marriage in Ferdowsi's Shahnameh", *Scientific Journal of Women and Culture*. Vol. 7. No. 25. 95-105.
- Sheikhpour, Noorullah; Najmeh Cedar; Mohammad Hossein Fallah and Vida Razavi (1397), "Phenomenology of lived experience of women with a desire for divorce in the city of Kerman". *Women and Family Studies*. Year 10. No. 40. Summer 2018. 145-163.